

مرکز تحقیقات استراتژیک
معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

گزارش

شماره ۲۰۴

مرداد ۱۳۹۵

عقیقه عابدی
پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

تداوم بحران در ارمنستان و امکان تشدید مساله قره‌باغ

مقدمه

تحولات جدید ارمنستان در ادامه تحولات پیاپی امنیتی که پس از اشغال ساختمان پلیس منطقه اربونی آغاز شد و با حضور معترضان پرشمار در خیابان‌ها ادامه یافت، می‌تواند پیامدهای جدی برای منطقه داشته باشد. اگر چه به نظر می‌رسد به رسم معمول اعتراضات در ارمنستان فروکش می‌کند، اما اعتراضات اخیر در شرایط متفاوت منطقه‌ای انجام می‌شود. از یک سو دو کشور ارمنستان و جمهوری آذربایجان به تازگی جنگی دوباره در قره‌باغ را پشت سر گذاشته و در آتش بس نه چندان پایدار به سر می‌برند و از سوی دیگر ایران و روسیه به عنوان متحدان سنتی ارمنستان در سیاستی معنادار فصل جدیدی در رابطه با جمهوری آذربایجان گشوده‌اند. به عبارت دیگر عواملی وجود دارد که زمینه را برای رفتارهای غیرمعارف از سوی ارمنستان فراهم می‌کند. بنابراین از آنجا که ایران از جمله کشورهای است که بیش از همه از وضعیت امنیت و ثبات در ارمنستان به طور مستقیم متاثر خواهد شد، بررسی

رفتارهای احتمالی ارمنستان لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

دو سناریو کلی

در مورد پیامدهای تحولات اخیر در ایروان احتمال وقوع دو سناریو باید مورد توجه قرار بگیرد:

الف- تغییرات سیاسی در ارمنستان:

همواره اعتراض‌های مدنی در جمهوری‌های شوروی سابق، بیش از همه نگرانی‌ها درباره احتمال وقوع انقلاب رنگی را افزایش می‌دهد. ارمنستان نیز از جمله کشورهایی است که به نظر می‌رسد به دلیل نزدیکی به روسیه، می‌تواند طعمه انقلاب رنگی شود. اما به یک دلیل عمده می‌توان گفت حداقل فعلاً پروژه انقلاب رنگی امکان تحقق در ارمنستان را ندارد و آن فراهم بودن شرایط لازم برای مقابله روسیه با این پروژه در ایروان است. چرا که اولاً ارمنستان به لحاظ جغرافیایی به روسیه نزدیکتر است و روسیه در این کشور پایگاه نظامی نیز دارد، بنابراین جنگ گرجستان ۲۰۰۸ و اوکراین و کریمه ۲۰۱۴، تقریباً غرب را مجاب می‌کند که جنگ در ارمنستان کاملاً نامتقارن

۱. تلاش دولت برای بهبود وجهه: دولت ارمنستان متهم است که در جنگ اخیر قره باغ (ماه آوریل) در برابر جمهوری آذربایجان شکست خورده است. در نتیجه این احتمال وجود دارد که ایروان برای اقناع افکار عمومی اقدام به آغاز تحرکات نظامی کند که می‌تواند با واکنش تند جمهوری آذربایجان مواجه شود. کما اینکه اخیراً جمهوری آذربایجان از نقض مکرر آتش بس از سوی ارمنستان خبر داده است.

۲. اقدام تلافی جویانه شورشیان ارمنستانی: گروه‌انگیزان در پاسگاه اربونی نه تنها نتوانسته‌اند به اهداف خود از جمله آزادی ژرایر سفیلیان رهبر جنبش ضد دولتی نووایا آرمینیا که به دلیل اعتراض به عملکرد دولت ارمنستان در جنگ قره باغ در زندان بود، دست یابند، بلکه خود نیز راهی زندان شده‌اند. بنا براین این احتمال وجود دارد که هم‌پیمانان این گروه به تلافی اقدام به تحرکات نظامی خودسرانه در قره باغ کنند که با پاسخ جمهوری آذربایجان مواجه شده و بار دیگر آتش جنگ قره باغ شعله ور شود.

۳. فرصت طلبی جمهوری آذربایجان: بدبینانه‌ترین سناریو نیز این است که جمهوری آذربایجان با توجه به برجسته شدن دوباره مساله قره باغ در ارمنستان به انجام اقدامی پیشدستانه روی آورد. پیشتر نیز ارزیابی از جنگ ماه آوریل قره باغ نشان می‌داد که جمهوری آذربایجان از انگیزه‌های زیادی برای جنگ افروزی در قره باغ برخوردار است، حداقل دستاورد هر نوع جنگ احتمالی دیگر، با توجه به توان نظامی آذربایجان، پیشروی بیشتر این کشور در قره باغ خواهد بود. کما اینکه به نظر می‌رسد جمهوری آذربایجان قبل از هر نوع مذاکره برای حل

به نفع روسیه است. و ثانیاً پروژه‌های غربگرایانه در جامعه ارمنستان به دلیل وابستگی سنتی ملی-دولتی به روسیه و همچنین جغرافیا و جمعیت کوچکتر به مانند جوامع اوکراین و گرجستان طرفدار قابل توجهی ندارد. در نتیجه در ارمنستان بیش از آنکه امکان انقلاب رنگی باشد، امکان تغییر سیاسی وجود دارد. اگر چه به سختی می‌توان انتظار داشت که فضای سیاسی- اجتماعی ارمنستان به زودی به ثبات و پایداری برسد اما امکان تغییرات تحمیلی از پایین (گروه های مخالف دولت) به بالا (دولت) نیز کم است. سرژ سرکیسیان رئیس جمهوری ارمنستان وعده داده است که دولت برای پاسخگویی به معترضان، تغییراتی بنیادین در اوضاع جامعه مدنی و حیات سیاسی کشورش ایجاد کند. ضمن اینکه باید در نظر داشت؛ هیچ یک از احزاب سیاسی که دارای نمایندگانی در مجلس شورای ملی جمهوری ارمنستان و یا پارلمان شهری ایروان هستند، همچون اعتراضات سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۴ در اعتراضات اخیر نیز حضور نداشتند. به‌علاوه، معترضان کنونی هم، چندان از رهبران خاص و یا گروهان‌گیری حمایت نمی‌کنند بلکه از دولت فعلی ناراضی هستند.

ب- انتقام جویی در قره باغ:

نگرانی اصلی درباره پیامدهای اعتراض های اخیر در ارمنستان، بیشتر باید درباره امکان بازگشت منازعه به قره باغ باشد. چرا که این اعتراضات بیش از آنکه به وضعیت اقتصادی این کشور مربوط باشد، به شکست اخیر ارمنستان در جنگ آوریل قره باغ مرتبط است. بنابراین امکان وقوع حداقل دو سناریو ارمنستانی و یک سناریو آذربایجانی که به قره باغ مربوط می‌شود، افزایش یافته است.

بحران قره باغ به افزایش مزیت خود در زمین نیازمند است.

ابتکاری منطقه‌ای با محوریت ارمنستان و گرجستان طراحی کند.

ملاحظات ایران

موقعیت ارمنستان در منطقه نشان می‌دهد که روسیه و کشورهای همسایه از جمله ایران باید به دقت تحولات در درون ارمنستان را رصد کنند. این موضوع از آن رو حائز اهمیت تلقی می‌شود که به تازگی جنگی چهار روزه میان ارمنستان و جمهوری آذربایجان در ماه آوریل با میانجیگری روسیه به آتش بس انجامید.

تنش‌های مداوم در منطقه قفقاز ضرورت رسیدن به یک راه‌حل سیاسی در بحران قره‌باغ را افزایش می‌دهد. در این راستا جمهوری اسلامی ایران باید از طریق تجمیع نظر کارشناسان سناریوهای ممکن برای حل و فصل این بحران را پیش‌بینی نموده و پیامدهای هر یک را مورد بررسی قرار دهد.

به نظر می‌رسد ایران و روسیه سعی دارند میان ارمنستان و آذربایجان توازن ایجاد کنند و شاید این یکی از دلایل مهم برای کنترل بحران قره باغ باشد، اما زمانی که ارمنستان احساس کند حامیان این کشور به خیل حامیان غربی آذربایجان پیوسته‌اند، با احساس انزوای بیشتر ممکن است رفتارهای محاسبه نشده‌ای از خود بروز دهد. در حالی که ایران و روسیه و حتی گرجستان خواستار حفظ نظم آرامش در ارمنستان هستند، ترکیه و جمهوری آذربایجان بیشترین سود را از ناآرامی در ارمنستان می‌برند. به همین دلیل، به نظر می‌رسد ایران و روسیه به ابتکار دیگری در جهت تثبیت اوضاع اقتصادی و اجتماعی در ارمنستان نیازمند هستند. این ابتکار می‌تواند با استفاده از فرصت‌های موجود در این رابطه طراحی شود. باید در نظر داشت ارمنستان تنها کشور منطقه قفقاز است که در پروژه همگرایی اوراسیای مسکو مشارکت دارد و یکی از طرف‌های همکار ایران در پروژه منطقه آزاد تجاری با اتحادیه اوراسیا می‌باشد. ابتکار جدید در رابطه با ارمنستان می‌تواند در قالب این پروژه‌ها طراحی شود و یا اینکه ایران به نوبه خود

